

КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ УЧНІВ ЛЦЕЮ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Ніна Голуб
доктор педагогічних наук, професор,
завідувачка відділу навчання української
мови та літератури Інституту педагогіки
НАПН України
olnazir_777@ukr.net

Ключові слова: компетентісний підхід, предметна компетентність, мовна особистість, розвиток людини, мовні досягнення, компетентісно орієнтована методика.

Метою освіти Закон визначає «всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства...[2]». Відповідно основним орієнтиром освітнього процесу є особистість, здатна саморозвиватися.

За визначенням О. Савченко, компетентісна освіта – це «особистісно-діяльнісна, результативна освіта [4, с. 137]». Отже, щоб говорити про ефективну реалізацію мети і завдань, потрібно забезпечити особистісний розвиток, що виявляється в якісній зміні її діяльності.

Особистісна парадигма передбачає організацію освіти, зосереджену переважно на особистості учня, його самобутності, унікальності, неповторності, суб'єктивності. Здобувши шкільну освіту, кожен випускник має усвідомлювати себе, свої властивості, схильності, мати уявлення про суспільні процеси, про все, що його оточує, уміти оцінювати (критично мислити) й на основі системного критичного мислення формувати систему ставлень. Компетентісно орієнтовані методики спрямовані передусім на формування громадян з високодуховними моральними особистостями, а потім – компетентного мовця. Бо мовець, до якого немає довіри, малоєфективний. Молоді громадяни мають бути готовими до прийняття багатьох важливих рішень (Який проект Закону про мови треба прийняти? Чи безпечно спалювання листя і сміття? Чи брати участь Україні в Євробаченні? Чи потрібен мораторій на продаж землі? Як уникнути проблеми цькування й переслідування дітей у школі? Як ставитися до низької якості публічного мовлення тощо).

Слабким місцем чинних методик є все ще зосередження на академічних досягненнях.

Програма з української мови [3] своєю структурою спрямована на нові результати українськомовної освіти, вона дає нам чіткі орієнтири у вигляді 4-ох змістових ліній. Однак на практиці вони не є рівноцінними. У полі зору вчителя системно перебувають мовна і мовленнєва лінії. Занепокоєння викликає ігнорування системності в реалізації завдань соціокультурного вектора мовної освіти, що є орієнтиром для добору текстів, які своїм змістом дають змогу задіяти світоглядно значущі культурологічні, суспільні важелі, занурити учнів хай у штучний контекст сучасних викликів і поставити в ситуацію вибору, формуючи готовність до них.

Оновлення потребує психологічний складник освітнього процесу. Учитель має бути орієнтований не лише на розвиток пам'яті, уваги, уяви, мислення, але й на ціннісно-емоційний і творчий розвиток, посилення мотивації, впливовість і дієвість слова тощо.

У розробленні методики необхідно враховувати мовні досягнення ХХІ століття, на яких наголошують зарубіжні вчені й експерти з освіти, а саме: значний словниковий запас; критичний аналіз прочитаного/почутого матеріалу (романи, вірші, п'єси, есе, новини); спілкування за допомогою різноманітних медіа з використанням різних стилів; формування й захист власної думки; поставлення продуманих запитань; ведення конструктивної дискусії [1, с. 139].

Компетентність як синтетичний термін поєднує в собі готовність до цілевизначення, планування, дій, оцінювання й рефлексії, що у процесі вияву її передбачає реалізацію таких дій: зрозуміти, продемонструвати, оцінити, застосувати, використати, довести, сприяти, обрати, обґрунтувати, побудувати, розвинути.

Компетентісно орієнтована методика зосереджує зусилля на способах мислення (креативність, критичне мислення, уміння розв'язувати проблеми й формулювати власні судження), способах роботи (спілкування і співпраця), інструментах для роботи (потенціал новітніх технологій), здатності жити в багатогранному світі й виконувати роль активних і відповідальних громадян.

Кожна компетентність проявляється у процесі діяльності особистості в різних ситуаціях. Ознакою компетентності мовця мають бути не самі знання, а сформовані на основі них ставлення. Зокрема, маркерами ставлень є цілеспрямованість, допитливість, активність, ініціативність, постійний пошук і прагнення самовдосконалення, позитивні емоції, зміна поведінки на краще.

Мовні категорії є інструментарієм мовленнєвого вчинку. Здобувачам профільної середньої освіти немає потреби дублювати мовний матеріал, який вони засвоювали впродовж попередніх 5-ти років, на цьому етапі він є базовим для вивчення й освоєння мовленнєвих стратегій і тактик.

Розглядаючи, наприклад, синтаксичну норму варто зосередити увагу не на визначенні членів чи типів речення, а на чіткості, логіці формулювання думки, комунікативного наміру, визначенні її об'єктивності/суб'єктивності, ставлення до неї тощо.

Однією з ознак компетентісного навчання є суб'єкт-суб'єктні стосунки учасників освітнього процесу. Однак вона й надалі переважає у формі декларативних настанов на врахування особистісного фактора. Реальними ознаками наявності їх (ознак) є, наприклад, зосередження уваги на двовимірних цілях (визначених програмою/учителем і визначених учнями), визначення, крім загальнодидактичних і специфічних принципів навчання, ще й принципів учіння (для самонавчання учнів), основоположних життєвих принципів; надання учням права вибору й посилення їхньої відповідальності за результати.

Успіх в освіті більше не пов'язують з відтворенням знань – знання потрібні як матеріал для вияву творчості, умінь застосовувати їх у нових умовах.

Література:

1. Вагнер Т. Мистецтво навчати. Як підготувати дитину до реального життя / Тоні Вагнер, Тед Дінтерсміт. К.: Наш Формат. 2017, – 352 с.

2. Закон України «Про освіту». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

3. Українська мова. 10-11 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Рівень стандарту. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://osvita.ua/school/program/program-10-11/58800/>.

4 Савченко О. Я. С 13 Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів. - К.: Генеза, 2002. - 368 с